

Документ за јавна политика,¹²

Подобрување на пристапноста до јавните услуги за вработување на младите во Северна Македонија

Подготвено од: Тамара Петковска

¹ Овој документ вклучува информации од теренската работа, известувана од ангажирани лица од страна на Младите можат и Центар за младински активизам КРИК на неделно и месечно ниво во периодот од септември до декември 2018. Нивниот придонес во основа е информирање на младите за можностите од Гаранцијата за млади, детектирање на предизвици во теренската работа и споделување на искуствата на вклучените млади во Гаранцијата за млади. Младите можат известуваа за следните општини: Струмица, Чаир, Шуто Оризари, Гази Баба, Ѓорче Петров, Кисела Вода и Центар. КРИК известуваа за општините: Ѓорче Петров, Аеродром, Бутел, Карпош, Сарај и Гостивар.

² Марин Милошевски – Координатор за меѓународни прашања и политики (Национален младински совет на Македонија) беше консултиран за придонес со релевантни информации за Гаранцијата за млади во Македонија. Улогата на претставникот на Националниот младински совет на Македонија беше да обезбеди информации околу генералното спроведување на Гаранцијата за млади и структурата на теренските активности.

СОДРЖИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ.....	3
ГАРАНЦИЈА ЗА МЛАДИ (ТЕРЕНСКА РАБОТА) ВО НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	5
<i>Вовед во Гаранција за млади во Северна Македонија.....</i>	<i>5</i>
<i>Теренски активности во пилот општините во Град Скопје, Струмица и Гостивар.....</i>	<i>6</i>
ПРЕДИЗВИЦИ.....	8
БИБЛИОГРАФИЈА	11

Овој Документ за јавна политика е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско учество. Содржината е одговорност на Младите можат и Центар за младински активизам КРИК, и не ги изразува ставовите на УСАИД или Владата на Соединетите Американски Држави.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Република Северна Македонија веќе долго време има високо ниво на невработеност и речиси три декади има потешкотии со изнаоѓање на решение т.е. политичка акција за намалување на бројот на невработени. Последните јавни информации за 2018 покажуваат дека стапката на невработеност е 20.8%.³ Загрижувачки факт е дека помеѓу невработените во Северна Македонија, 46.95% се млади.⁴ Од друга страна пак, поразвиените земји како оние во Европската унија (ЕУ), имаат значително помали стапки на невработеност и младинска невработеност. Најголемата разлика помеѓу стапката на невработеност во Северна Македонија и земјите од ЕУ е видлива од последните статистички информации кои покажуваат дека во 2018 во ЕУ невработеноста е 6.7%.⁵ Истото се однесува на младинската невработеност. Земјите од ЕУ имаат подобри резултати во младинската невработеност, со 15.1% стапка на невработеност.⁶

Свесни за загрижувачката висока стапка на младинска невработеност, институциите и граѓанскиот сектор во Северна Македонија се фокусирани на: 1.) воспоставување нови политики кои ќе го адресираат овој проблем и ќе влијаат кон намалување на младинската невработеност; 2.) вклучување на голем број на млади во процесот на вработување. Така, слично на земјите од ЕУ, Северна Македонија воведува Гаранција за млади како мерка за решавање на младинската невработеност.⁷

Генерално, како модел, Гаранција за млади првично е спроведена во Финска и во другите Скандинавски земји, меѓутоа започнувајќи од 2013 година, истата стана политика за младинска вработливост во Европската Унија, спроведена во сите земји членки.⁸

Во Северна Македонија, Гаранција за млади претставува партнерство помеѓу Министерството за труд и социјална политика (МТСП), Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ) и Националниот младински совет на Македонија (НМСМ) како и неговите организации членки и партнери. Секој од овие партнери има специфична улога во имплементирањето на целата програма на Гаранција за млади во земјата.

Имајќи ја предвид значајноста на програмата, целта на двата проекти „Сервиси за поддршка на младите“ (Youth Support Services) е да ја претстават Гаранцијата за млади на младите и да ги поврзе

³ Наташа Стоилковска, „Пазар на трудот соопштение: Активно население во Република Македонија Резултати од Анкетата за работна сила, III тримесечје од 2018 година“ *Државен завод за статистика на Република Македонија* бр. 2.1.18.34 (2018): стр.1, достапна на <http://www.stat.gov.mk/pdf/2018/2.1.18.34.pdf> (пристапено на: Јануари 9, 2019)

⁴ Статиста, „Македонија: стапка на младинска невработеност од 2007 до 2017“ [базирано на ИЛО проценки], *СТАТИСТА*, (2019) достапна на <https://www.statista.com/statistics/812208/youth-unemployment-rate-in-macedonia/> (пристапено на: Јануари 15, 2019)

⁵ Еуростат, „Стапка на невработеност, сезонски прилагодена, ноември 2018 (%)“, *ЕУОСТАТ*, (2018) достапна на: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics#Youth_unemployment_trends (пристапено на: Јануари 11, 2019)

⁶ Статиста, „Стапка на младинска невработеност во Европа (ЕУ членки) во мај 2018 (сезонски прилагодено)“, *СТАТИСТА*, (2019) достапно на <https://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/> (пристапено на: Јануари 11, 2019)

⁷ Европска Комисија, „Вработување, социјални работи и инклузија: Гаранција за млади“, *Европска Комисија* (2019) достапна на: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079> (пристапено на: Јануари 15, 2019)

⁸ Национален младински совет на Македонија, „Младинска гаранција“, *Национален младински совет на Македонија* (2018) достапно на: <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/Mladinska-garancija.pdf> (пристапено на: Јануари 9, 2019)

со АВРСМ сè со цел да станат корисници на мерките за едукација, вработување или обука во рамките на Гаранција за млади. Имплементацијата на овој проект е ориентиран кон младите (15-29 години) во NEET категоријата (Млади кои не се во образование, вработување или обука- NEET)⁹ во пилот општините во Град Скопје, Гостивар и Струмица. Двата проекти „Сервиси за поддршка на младите“ се имплементирани од страна на граѓанските организации „Младите можат“ и „Центар за младински активизам КРИК“, а се поддржани од Проектот на УСАИД за граѓанско учество.

Во периодот од септември до декември 2018, теренските работници од Младите можат и ЦМА КРИК, спроведоа теренски активности. Врз основа на нивното искуство од теренската работа, беа креирани неколку препораки со цел да се подобри пристапот до мерките од Гаранција за млади.

⁹ NEET – Neither in Education, Employment or Training

ГАРАНЦИЈА ЗА МЛАДИ (ТЕРЕНСКА РАБОТА) ВО НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Вовед во Гаранција за млади во Северна Македонија

На национално ниво во Северна Македонија, решавањето на проблемот со младинска невработеност е помеѓу најважните приоритети, особено за оние млади кои се во NEET категоријата. Младите кои припаѓаат на оваа категорија се соочуваат со проблем на наоѓање на соодветна работа на пазарот на труд и често се соочуваат со „долгорочна невработеност“. ¹⁰ Исто така, во Северна Македонија има 31.2% на млади кои припаѓаат во NEET. ¹¹ Овој проблем е детектиран и препознаен од многу релевантни, засегнати страни кои ја утврдија Гаранцијата за млади како клучна политика за интервенција на високата стапка на невработеност.

Во однос на Гаранцијата за млади, постои добро позната временска рамка на настани кои ја направија оваа мерка поактуелна во земјата. Имено, Националниот младински совет на Македонија ја препозна значајноста на гаранцијата и предложи дека „Гаранција за млади“ треба да се најде во нацртот на Националната стратегија за млади 2016-2025. ¹² Понатаму, Гаранцијата за млади беше вметната во Националната стратегија за млади 2016-2025 во тематската област „**Вработување и поддршка пред вработување**“ како „повеќесекторска политика“ соодветна за решавање на невработеноста помеѓу младите. ¹³

Заедно со документите од граѓанските организации и државните агенции коишто се посветени на младински политики, Гаранцијата за млади е инкорпорирана во Предлог програмата за работа на Владата 2017-2020. Во оваа програма „Гаранцијата за млади“ треба да го трасира патот на младите од NEET категоријата кон вработување, обука или надоградување на нивната едукација во рок од 4 месеци. ¹⁴ Оперативниот план беше усвоен од Владата на 27ми февруари 2018 и сите активности започнаа од април 2018 година. ¹⁵ Водена од добрите ЕУ практики и следејќи ги погоре споменатите временски рамки на активностите, Северна Македонија како Балканска земја надвор од ЕУ се

¹⁰ Вали Корбанесе и Циани Росас, „Документ за јавна политика за теренски стратегии за млади NEETs“, *Интернационална организација за труд*, (2017): стр. 3 (Архивиран)

¹¹ Марјан Петрески и сор., „Водич за политики: Профил на млади кои не се вработени, ниту во едукација или тренинг (NEETs) во Македонија“, *ИЛО Тим за работа со техничка поддршка и државна канцеларија за Централна и Источна Европа* (без датум) (Архивиран)

¹² Национален младински совет на Македонија, „Намалување на младинска невработеност преку развој на центри за поддршка на претприемништво на локално ниво“, *Национален младински совет на Македонија*, (2015) достапно на <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/01/Politichki-iskaz-za-mladinska- nevrabotenost.pdf> (пристапено на: на јануари 9, 2019)

¹³ Агенција за млади и спорт „Национална стратегија за Млади 2016-2025“, *Агенција за млади и спорт* (2016), стр. 25-27, достапно на http://www.ams.gov.mk/images/dokumenti/mladi/National_Youth_Strategy_2016-2025_mkd.pdf (пристапено на: Јануари 17, 2019)

¹⁴ Предлог програма за работанавладата 2017-2020, Официјална вебстраница на Социјалдемократски сојузна Македонија (2017): стр.3, достапна на <http://www.sdsm.org.mk/Gis/Upload/PDF/Predlog%20Programa%20za%20rabota%20na%20Vladata%202017-2020.pdf> (пристапено на: Јануари 23, 2019)

¹⁵ Извадок од Нацрт-записникот од Педесет и шестата седница на Владата на Република Македонија, одржана на 27.02.2018 година број 44-1534/1, *Влада на Република Македонија – Генерален секретаријат на Владата на Република Македонија* (2018) (Архивирано, добиено преку мејл комуникација со НМСМ на 18 февруари, 2019)

одлучи да ја воведи Гаранцијата за млади.¹⁶

Има и уште неколку институционални документи коишто ја детерминираат имплементацијата на Гаранција за млади како што е Мастер планот за имплементација (2018-2022) и годишни акциски планови коишто ќе треба да се креираат (моментално има само за 2018).

Според Мастер планот за имплементација на Гаранција за млади, помеѓу главните актери спаѓаат: Министерство за труд и социјална политика (МТСП) како главен координатор на Гаранцијата за млади; Агенцијата за вработување (АВРСМ) одговорна за регистрирање и понуда на мерки за вработување на младите луѓе; Национален младински совет на Македонија (НМСМ) одговорен за теренските активности во рамки на Гаранцијата за млади.¹⁷

Во Мастер планот, фаза 1 (2018-2019), е пилот фаза каде што различни модели и пристапи се тестирани во пилот општините и регионите во Северна Македонија.¹⁸ Во фаза 2 (2020-2022) од Мастер планот, се очекува да се воспостави структура за имплементација на програмата во сите региони во Северна Македонија.¹⁹

Деталните критериуми за влез во Гаранцијата за млади во Северна Македонија се детерминирани во Оперативниот план на МТСП. Во согласност со овој план, младите луѓе во НЕЕТ, коишто се целната група за Гаранцијата за млади треба да бидат на возраст од 15 до 29 години.²⁰ Понатаму, имплементацијата започна во три пилот градови – Скопје, Гостивар и Струмица вклучувајќи ги младите што за прв пат се регистрираат во АВРСМ во 2018 година.²¹

Во иста насока со институционалното воведување на Гаранција за млади, важно е да се воспостави механизам за ширење на информации до поголема група на млади луѓе и истите да се вклучат во гаранцијата.

Во овие проекти (Youth Support Services), механизмот за вклучување на младите во Гаранција за млади беше непосредниот контакт со младите луѓе којшто беше воспоставен преку теренските активности во пилот општините (Скопје/Струмица/Гостивар).

Во временскиот период од септември до декември 2018, теренските активности беа спроведени од страна на 27 теренски работници на КРИК и Младите Можат, коишто доаѓаат од или се поврзани со некоја од пилот општините во Гаранција за млади. Теренските работници поминаа низ серија обуки за градење капацитети за мапирање и воспоставување комуникација со млади луѓе како и развивање на стратегија за идентификување и мапирање на млади луѓе коишто соодветствуваат на локалниот контекст на секоја од општините.

Теренски активности во пилот општините во Град Скопје, Струмица и Гостивар

¹⁶ Национален младински совет на Македонија, „Младинска гаранција“, *Национален младински совет на Македонија* (2018) достапно на <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/Mladinska-garancija.pdf> (пристапено на: Јануари 09, 2019)

¹⁷ План за спроведување на Гаранцијата за млади, *Владана Република Македонија* (2018) стр.7-9 (Архивиран)

¹⁸ Ibid. стр.6

¹⁹ Ibid. стр.7

²⁰ Оперативен план за активни мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2018 година, *АВРМ* (2018): стр.35, достапно на: <http://av.gov.mk/content/%D0%9E%D0%9F/%D0%9E%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%202018%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> (пристапено на: Јануари 24, 2019)

²¹ Ibid. 35

Теренските активности во Скопје, Струмица и Гостивар вклучуваа:

- **Широка промоција** што опфаќа споделување на промотивни материјали, организација на различни инфо настани и поставување на инфо штандови во секоја од пилот општините како и споделување на информации за Гаранција за млади преку соработка со дел од локалните власти како и преку користење на различни социјални и медиумски канали;
- **Лице во лице/врата до врата комуникација со млади луѓе во НЕЕТ** што вклучува директен контакт со мапираните млади луѓе;
- **Асистенција на младите во НЕЕТ при регистрација во АВРСМ** – од сите мапирани млади луѓе еден дел имаат потешкотии да ги најдат просториите на АВРСМ и да ги соберат потребните документи за регистрација, следствено асистенцијата од страна на теренските работници е повеќе од добредојдена.

Теренската работа во гореспоменатите пилот општини беше организирана во согласност со институционално поставените пропозиции, а теренските работници ги регистрираа само оние млади луѓе коишто беа соодветни за да влезат во гаранцијата. Понатаму, важно е да се каже дека теренските работници ги посетија и руралните подрачја во општините со цел да вклучат поголем број на младилуѓе.

Пилот општините се различни и уникатни во поглед на нивната поставеност и композицијата на младите жители т.е. нивната лична, вокациска и професионална основа. Затоа, сите вклучени активности и методи во теренската работа се приспособени на секоја општина соодветно.

Преку овие теренски активности, повеќето од мапираните луѓе во пилот општините имаа можност да се приклучат во Гаранцијата за млади. Со приклучувањето во Гаранцијата за млади, *повеќе млади луѓе беа регистрирани во АВРСМ и добија можност да искористат некоја од мерките.*

Многу е важно да се нагласи дека луѓето коишто искористија некоја од мерките имаа можност да научат нови вештини, преквалификација, да добијат практично искуство и/или вработување. Со новостекнатите вештини, *младите луѓе станаа покомпетитивни и подобро опремени со знаење за да можат да одговорат на потребите на пазарот на труд.*

Генерално, станувајќи популарна помеѓу младите луѓе, *Гаранцијата за млади влијаеше врз перцепцијата на младите за нивните идни кариери* т.е. ја зголеми нивната свесност за важноста за стекнување на нови вештини и за животниот процес на учење.

ПРЕДИЗВИЦИ

Има повеќе предизвици коишто произлегуваат од теренската работа. Со оглед на тоа што секоја општина е засебно специфична, во секоја од пилот општините, теренските работници се соочуваа со најразлични предизвици. Предизвиците од теренската работа се првенствено од институционална, лична и правна природа.

- Предизвикот којшто беше заеднички за сите општини е **недостатокот на активни мерки за младите во НЕЕТ**. Имено, како што годината се приближуваше кон крајот, бројката на активни мерки беше намалена. Од оваа причина, имаше потешкотии во наоѓање на соодветна мерка за новорегистрираните млади;
- Теренските работници во сите општини се соочија со ист проблем на **немање месечна информација од АВРСМ за оние млади коишто се регистрирале по претходно информирање за Гаранцијата за млади преку промотивните постери и флаери**;
- Во некои од посиромашните и помалку развиени општини, **ниското ниво на едукација на младите беше главна бариера за нивно вклучување во понудените мерки**;
- Погolem дел од младите жители на помалку развиените пилот општини (или помалку развиени подрачја во пилот општините) **немаат знаење како да ја најдат релевантната институција за регистрација**;
- Со оглед на тоа што невработените млади немаат приходи, **тие имаат проблеми со плаќање на превозот од нивните домови до АВРСМ и за нив тоа е дополнителен трошок**. Ова е најевидентно во примерите на млади луѓе коишто живеат далеку од АВРСМ или оние млади коишто доаѓаат од релативно сиромашни пилот општини;
- Исто така, помалку развиените општини имаат проблем со жителите што **не поседуваат лична карта**, што е дополнителна пречка во процесот на регистрирање;
- Во сите пилот општини, теренските работници се сретнаа со **млади коишто одбиваа да ги споделат нивните лични информации за да се регистрираат во Гаранцијата за млади**;
- Теренските работници посочија и дека има и **недоверба во институциите** и е потешко да се вклучат некои млади во Гаранцијата за млади;
- Дел од теренските работници побарале асистенција од вклучените општини, но **не секој од нив ја добил поддршката од општината за нивната теренска работа**;
- Во **некои од повеќејазичните општини имаше лингвистичка бариера** затоа што локалното население не ја разбираше содржината на постерите кои беа напишани на Македонски јазик;
- Во врска со **поразиените општини** (како што се Карпош, Центар итн.), теренските работници известуваа малку поразличен проблем. **Имено, овие општини имаат помал број на луѓе во НЕЕТ**. Во корелација со овој проблем оди и гореспоменатиот **критериум** за влегување во Гаранција за млади, којшто уредува дека соодветни за гаранција се оние коишто имаат свое прво регистрирање во АВРСМ;
- Скоро сите општини имаа предизвик со **актуелната легислатива за регистрација**

бидејќи поголем дел од регистрираните млади (како резултат на нивната социо-економска ситуација) не се во можност да се појават во АВРСМ на секои 30 дена по нивната прва регистрација и се со висок ризик да бидат исклучени од евиденцијата на АВРСМ. Последователно, тие можат да ја изгубат можноста да најдат и да влезат во соодветна мерка од Гаранцијата за млади. Тука би требало да се нагласи членот 59-а, параграф(и) 1 и 2, од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност (пречистен текст) коишто го уредуваат крајниот рок за лично пријавување во АВРСМ по првата регистрација и последиците за непридржување до ова правило.^{22, 23} Задржувајќи ја моменталната текстурална форма, овој член би бил сериозна пречка во процесот на искористување на било која од мерките предвидени со Гаранцијата за млади;

ПРЕПОРАКИ

Врз основа на повратните информации добиени од младите на терен како и предизвиците коишто произлегоа за време на теренската работа, може да се извлечат неколку препораки за подобрување на теренската работа како и за целиот концепт на Гаранција за млади во Северна Македонија за периодот што следува.

Проблемот со недостатокот на мерки може да се намали на начин што:

- *Поголем дел од средствата од буџетот би требало да се инвестираат во подигнување на бројот на активни мерки.*
- *Треба да се креира посебна буџетска линија за Гаранција за Млади во рамки на буџетот на државата.*
- *Треба да се воспостави подобар менаџмент на активните мерки од страна на АВРСМ т.е. секој месец во текот на годината да има балансиран број на достапни мерки, предвидени во Оперативниот план.*
- *Треба да се обезбеди поголема квота за оние мерки коишто се најпопуларни меѓу младите.*
- *Институциите треба да работат на зголемување на соработката со бизнисите, како потенцијални работодавачи за младите луѓе коишто ќе влезат во Гаранција за млади.*

Во врска со недоволно добивање информации од страна на АВРСМ за индиректно регистрираните млади коишто за гаранцијата дознале преку дисеминираните промотивни материјали, се предлага следното: *Воспоставување на интерна база на податоци за размена на достапни информации, со цел засегнатите страни во Гаранција за млади да можат да го следат прогресот на младите*

²² Закон за вработувањето и осигурување во случај на невработеност (пречистен текст), Службен Весник на РМ, бр,112 од 25.07.2014 (2014): стр.19, достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/ZVOSN_%20precisten_juli2014.pdf (пристапено на: 29 Јануари, 2019)

²³ Во оригинал параграфите 1 и 2 во членот 59-а од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност (пречистен текст) гласат: "Невработеното лице е должно лично да се јавува во Агенцијата на секои 30 дена и да докаже дека активно барало работа во последниот месец, а друго лице кое бара работа на секои шест месеци. Невработеното лице кое нема да ја исполни обврската од став 1 на овој член во рок од 30 дена по истекот на рокот на јавување утврден во индивидуалниот план за вработување, се брише од евиденцијата на невработени лица и може повторно да се пријави по истекот на една година, а корисниците на права пооснов на невработеност го губат и правото"

коишто влегле во Гаранција за млади.

Поврзано со личната природа на проблемот (сиромаштија, ниско образование, живеалиште подалеку од АВРСМ итн.), институциите треба да почнат со помали чекори кон елиминирање на овој проблем, како што се:

- *Зголемување на бројот на дисперзирани локални канцеларии на АВРСМ;*
- *Згоелмување на бројот на кариерни советници во АВРСМ коишто би работеле исклучиво на Гаранција за млади;*
- *Стимулирање на поголема посветеност од страна на кариерните советници кон младите регистрирани во Гаранцијата за млади;*

Поврзано со законските одредби за регистрација во АВРСМ и влезните критериуми, треба да се направи следното:

- *Интервенција во легислативата т.е. измена на постоечкиот член 59-а од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност со цел да се креираат неколку начини за ажурирање на статусот невработен.*
- *Ревизија на критериумот за влегување во Гаранцијата за млади со цел да одговара со постоечката социо-економска ситуација и потребите на младите луѓе.*

Доближувањето на Гаранцијата за млади до младите луѓе како и константна видливост на релевантните институции се клучни во целиот процес. Оттука, потребно е да се превземе следното:

- *Треба да се интензивира вклученоста на релевантните институции и локални власти во поддршката на теренската работа во насока на промоција на Гаранцијата за млади;*
- *Треба да се алоцират повеќе средства за теренските активности и потребно е креирање на содржина блиска на младите за да се допре до нив и да се надмине недовербата во институциите.*

Воглавно, теренската работа е високо препознаена од страна на младите во Северна Македонија (особено во пилот оопштините), како нивна инфо точка за добивање на релевантни информации и асистенција за влегување во Гаранција за млади. Асистенцијата на теренските работници е многу корисна, ако се земе предвид дека многу од младите луѓе не би се регистрирале во АВРСМ од најразлични причини (незнаење, сиромаштија, пристапност). Директниот контакт што оди во насока од млади за млади е многу важен, од причина што младите во NEET ги препознаваат теренските работници (врсници) и имаат полесна интеракција со нив целејќи да влезат во гаранцијата.

Покрај информативниот карактер, теренската работа е одлична можност за детектирање на реалните потреби и предизвици на младите во NEET. Дотолку повеќе, релевантните информации од теренската работа се многу корисни за креирање препораки за подобрување на целата програма и е добра основа за (ре)креирање на идните политики за вработување.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Агенција за млади и спорт „Национална стратегија за Млади 2016-2025“, *Агенција за млади и спорт* (2016) достапно на http://www.ams.gov.mk/images/dokumenti/mladi/National_Youth_Strategy_2016-2025_mkd.pdf (пристапено на: Јануари 17, 2019)
- Корбанесе, Вали и Џиани Росас, „Документ за јавна политика за теренски стратегии за млади NEETs“, *Интернационална организација за труд*, (2017) (Архивиран)
- Еуростат. „Стапка на невработеност, сезонски прилагодена, ноември 2018 (%)“, *ЕУРОСТАТ*, (2018) достапно на: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics#Youth_unemployment_trends (пристапено на: Јануари 11, 2019)
- Европска комисија, „Вработување, социјални работи и инклузија: Гаранција за млади“, *Европска комисија* (2019) достапно на: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079> (пристапено на: Јануари 15, 2019)
- Извадок од Нацрт-записникот од Педесет и шестата седница на Владата на Република Македонија, одржана на 27.02.2018 година број 44-1534/1, *Влада на Република Македонија – Генерален секретаријат на Владата на Република Македонија* (2018) (Архивирано, добиен преку мејл комуникација со НМСМ на 18 февруари, 2019)
- Национален младински совет на Македонија, „Намалување на младинска невработеност преку развој на центри за поддршка на претприемништво на локално ниво“, *Национален младински совет на Македонија*, (2015) достапно на <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/01/Politichki-iskaz-za-mladinska-nevrabotenost.pdf> (пристапено на: на Јануари 9, 2019)
- Национален младински совет на Македонија, „Младинска гаранција“, *Национален младински совет на Македонија* (2018) достапно на: <http://www.nms.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/Mladinska-garancija.pdf> (пристапено на: Јануари 9, 2019)
- Оперативен план за активни мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2018 година, *АВРСМ* (2018) достапно на: <http://av.gov.mk/content/%D0%9E%D0%9F/%D0%9E%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%202018%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> (пристапено на: Јануари 24, 2019)
- Петрески, Марјан, Даниела Зампини и Емил Крстановски, „Водич за политики: Профил на млади кои не се вработени, ниту во едукација или тренинг (NEETs) во

Македонија“, ИЛО Тим за работа со техничка поддршка и државна канцеларија за Централна и Источна Европа (без датум) (Архивиран)

План за спроведување на Гаранција за млади, *Влада на Република Македонија* (2018) (Архивиран)

Предлог програма за работа на владата 2017-2020, Официјална веб страна на социјал демојратски сојуз на Македонија (2017) достапна на: <http://www.sdsm.org.mk/Gis/Upload/PDF/Predlog%20Programa%20za%20rabota%20na%20Vladata%202017-2020.pdf> (пристапено на: Јануари 23, 2019)

Статиста, „Македонија: стапка на младинска невработеност од 2007 до 2017“ [базирано на ИЛО проценки], *СТАТИСТА*, (2019) достапна на <https://www.statista.com/statistics/812208/youth-unemployment-rate-in-macedonia/> (пристапено на: Јануари 15, 2019)

Статиста, „Стапка на младинска невработеност во Европа (ЕУ членки) во мај 2018(сезонски прилагодено)“, *СТАТИСТА*, (2019) достапно на <https://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/> (пристапено на: Јануари 11, 2019)

Стоилковска, Наташа „Пазар на трудот соопштение: Активно население во Република Македонија Резултати од Анкетата за работна сила, III тримесечје од 2018 година“ *Државен завод за статистика на Република Македонија* бр. 2.1.18.34 (2018) достапна на: <http://www.stat.gov.mk/pdf/2018/2.1.18.34.pdf> (пристапено на: Јануари 9, 2019)

Закон за вработувањето и осигурување во случај на невработеност (пречистен текст), Службен Весник на РМ, бр.112 од 25.07.2014 (2014) достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/ZVOSN_%20precisten_juli2014.pdf (пристапено на: 29 Јануари, 2019)